

РОЗДІЛ 3 ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 342.723

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, СУБ'ЄКТОМ ВЧИНЕННЯ ЯКИХ Є МЕДИЧНІ ПРАЦІВНИКИ

ADMINISTRATIVE OFFENSES, THE SUBJECTS OF WHICH ARE MEDICAL WORKERS

Касумова А.Б.,

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри судової медицини та медичного права
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця*

У статті проводиться аналіз адміністративних правопорушень, суб'єктом вчинення яких є медичні працівники. Окрема увага приділена питанню нормативного закріплення адміністративної відповідальності медичних працівників. Визначено проблеми теоретичного та практичного характеру і запропоновані шляхи до їх вирішення.

Ключові слова: медичне право, медичний працівник, суб'єкт адміністративного правопорушення, адміністративна відповідальність медичного працівника, охорона здоров'я.

В статье проводится анализ административных правонарушений, субъектом совершения которых являются медицинские работники. Отдельное внимание уделено вопросу нормативного закрепления административной ответственности медицинских работников. Определены проблемы теоретического и практического характера и предложены пути их решения.

Ключевые слова: медицинское право, медицинский работник, субъект административного правонарушения, административная ответственность медицинского работника, охрана здоровья.

In this article analyzes administrative offenses subject to commission of which are medical workers. Special attention is paid to regulatory consolidation of administrative responsibility of health professionals. The problems of theoretical and practical nature and the ways to address them is determined.

Key words: medical law, medical officer, administrative offense, administrative responsibility of health workers, health care.

Актуальність теми. Кожна людина має природне, невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. У випадку порушення такого права в особи виникає законна підстава захищати порушені права, свободи чи законні інтереси.

Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) визначає правопорушення як протиправну, винну (умисну або необережну) дію чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [1]. Суб'єктом адміністративного правопорушення є фізична особа, яка досягла на момент вчинення адміністративного правопорушення 16 років. Водночас усіх суб'єктів адміністративних правопорушень прийнято поділяти на загальних та спеціальних. Спеціальний суб'єкт – це той, який окрім загальних ознак (тобто притаманних усім суб'єктам адміністративних правопорушень, таких як осудність, вік адміністративної відповідальності тощо), наділений ще й спеціальними ознаками. Медичний працівник – це спеціальний суб'єкт, тобто той, хто наділений додатковими специфічними ознаками. КУпАП не визначає чіткого переліку пра-

випорушень, суб'єктом вчинення яких є медичний працівник. Тому це питання є таким, що потребує поглибленого наукового дослідження, що зумовлює його актуальність.

Дослідження питання, яке є предметом розгляду у різний час, проводилось такими науковцями: С.Б. Булеца, В.О. Галай, З.С. Гладун, Р.Ю. Гревцова, Р.М. Майданик, М.Н. Малеїна, В.М. Пашков, І.Я. Сенюта, С.Г. Стеценко та деякими іншими.

Метою дослідження є аналіз адміністративних правопорушень, суб'єктом вчинення яких є медичні працівники.

Виклад основного матеріалу. Медичний працівник є спеціальним суб'єктом адміністративних правопорушень. В теорії медичного права, як і на нормативному рівні, єдиного уніфікованого підходу до визначення переліку адміністративних правопорушень, суб'єктом вчинення яких є медичний працівник, не наведено. Наприклад, С.Г. Стеценко до адміністративних правопорушень, які перелічені в КУпАП і мають найбільше значення в контексті медичної діяльності, пропонує відносити такі:

– ухилення від медичного огляду чи медичного обстеження (ст. 44-1);

- ухилення від обстеження і профілактичного лікування осіб, хворих на венеричну хворобу (ст. 45);
- порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та (або) її компонентів і препаратів (ст. 45-1);
- умисне приховування джерела зараження венеричною хворобою (ст. 46) та інші [2].

В.О. Галай, зазначаючи, що КУпАП не містить чітких норм, які безпосередньо стосуються відповідальності медичних працівників за заподіяння шкоди здоров'ю пацієнта, до них відносять:

- порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та (або) її компонентів і препаратів (ст. 45-1);
- порушення встановлених законодавством вимог щодо заняття народною медициною (цілительством) (ст. 46-2);
- порушення законодавства про захист прав споживачів (ст. 188-2);
- невиконання вимог посадових осіб органів виконавчої влади у сфері стандартизації, метрології та сертифікації (ст. 188-9) [3, с. 8].

На рівні нормативного тлумачення це питання деякою мірою знайшло своє відображення в листі Міністерства юстиції України від 20 червня 2011 року «Відповідальність медичних працівників», у якому до адміністративних правопорушень у галузі охорони здоров'я населення віднесено такі:

- порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм (ст. 42 КУпАП);
- незаконне виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 КУпАП);
- порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та (або) її компонентів і препаратів (ст. 45-1 КУпАП) [4].

Резюмуючи перераховані підходи, можна визначити, що перелік адміністративних правопорушень, суб'єктом вчинення яких є медичний працівник, опосередковано визначений на рівні глави 5 КУпАП «Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці та охорони здоров'я населення». Це, зокрема, статті 44, 44-2, 45-1, 46-2 тощо. Аналіз цих та інших положень, а також неоднотайність наукових підходів до проведення систематизації наведених норм дає підстави стверджувати про деяку недосконалість викладення положень КУпАП стосовно адміністративної відповідальності медичних працівників. Перелік правопорушень, суб'єктами яких є медичні працівники, видається: а) не системним та б) таким, що потребує суттєвого уточнення та доповнення. Наприклад, у КУпАП немає жодної норми, яка б передбачала відповідальність медичного працівника за:

- а) невиконання чи неналежне виконання професійних обов'язків медичним чи фармацевтичним працівником;
- б) проведення клінічних випробувань лікарських засобів без письмової згоди пацієнта чи його законного представника;

в) незаконне розголошення лікарської таємниці тощо.

Частково на це звертає увагу В.О. Галай, який зазначає, що в КУпАП відсутні норми, які б стосувалися відповідальності медиків за невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків, зокрема: за несвоєчасний або неправильний діагноз захворювання; залишення хворого без належного медичного догляду, застосування неправильного лікування, недостатній контроль за медичною технікою тощо [3, с. 8]. Водночас уніфікованої систематизації адміністративних правопорушень медичних працівників науковцем не наводиться. С. І. Саєнко пропонує з метою захисту правопідносин із розроблення та проведення клінічних досліджень наркотичних засобів і психотропних речовин запровадити адміністративну відповідальність за незаконне розроблення наркотичних засобів [5, с. 190].

Відсутність правового регулювання адміністративної відповідальності медичного працівника в цілому ряді випадків має своїм наслідком, перш за все, неможливість пацієнта захистити свої порушені права, свободи чи законні інтереси, які і порушуються внаслідок дій чи бездіяльності медичного працівника.

Звертаючись до положень Кримінального кодексу України (далі – КК України), бачимо, що у ньому передбачено ряд норм, які містять склади злочинів, суб'єктом вчинення яких є медичні працівники. Переважна їх частина розміщена в розділі II Особливої частини КК України «Злочини проти життя та здоров'я», зокрема, в статтях 131, 132, 134, 137-145 та деяких інших. А враховуючи те, що в ч. 2 ст. 9 КУпАП зазначено, що: «Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності» [1], то виникає закономірне запитання: чому законодавець не визнає адміністративним правопорушенням цілий ряд діянь, які за своїм змістом повинні бути віднесені до останніх? Адже метою адміністративної відповідальності є не лише виховання особи в дусі додержання законів, поваги до правил співжиття, але й запобігання здійсненню нових проступків [6, с. 164]. Для прикладу, за незаконне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки, передбачена кримінальна відповідальність у вигляді штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадських робіт на строк до двохсот сорока годин, або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або виправних робіт на строк до двох років (стаття 145 КК України) [7]. Водночас законом не встановлено відповідальності за незаконне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності. А оскільки таке порушення

може бути завдано з вини лікувально-профілактичного закладу, де особа знаходилася на лікуванні, проходила діагностику, реабілітацію тощо, наявними є адміністративні правовідносини, які виникають між суб'єктами, де, з одного боку, виступає лікувально-профілактичний заклад, а з іншого – фізична особа.

Аналогічний підхід можна застосувати й до ряду інших діянь (зокрема якщо мова йде про невиконання чи неналежне виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків, внаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення, про проведення клінічних випробувань лікарських засобів без письмової згоди пацієнта або його законного представника, про незаконну лікарську діяльність тощо).

Тобто, якщо наявними є суспільно шкідливі діяння, якими завдається шкода особі, однак які не є злочинами в розумінні КК України (діяння має менший ступінь суспільної небезпеки), то вони повинні мати для правопорушника негативні наслідки у вигляді застосування заходів адміністративно-правового впливу. При цьому юридичний аспект такої шкідливості полягає у порушенні суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, або в протидії їх виконанню. Матеріальний же аспект шкідливості, як зазначає О.Ф. Скакун, полягає в заподіянні учаснику правовідносин матеріального або морального збитку [8, с. 455].

Висновки. Зважаючи на зазначене, пропонується додатково на рівні глави 5 КУпАП «Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення» визначити ряд норм, які б передбачали

відповідальність медичних працівників за вчинення таких діянь, а саме за:

1) незаконну лікувальну діяльність, тобто заняття лікувальною діяльністю без спеціального дозволу, здійснюване особою, яка не має належної медичної освіти, якщо це не спричинило передбачені ст. 138 КК тяжкі наслідки для хворого;

2) невиконання чи неналежне виконання медичним або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків внаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення, якщо це не спричинило передбачені ст. 140 КК України тяжкі наслідки для хворого;

3) проведення клінічних випробувань лікарських засобів без письмової згоди пацієнта або його законного представника, або стосовно неповнолітнього чи недієздатного, якщо це не спричинило передбачені ст. 141 КК України смерть пацієнта або інші тяжкі наслідки для хворого;

4) незаконне розголошення лікарської таємниці особою, якій вона стала відома у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків, якщо це не спричинило передбачених ст. 145 КК України тяжких наслідків.

При цьому відмежовувати такі адміністративні правопорушення від злочинів слід за ступенем суспільної небезпеки та характером наслідків, що настали. Такі зміни є необхідними і доцільними з точки зору захисту прав, свобод і законних інтересів пацієнтів і забезпечення конституційного права на охорону здоров'я кожного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
2. Стеценко С.Г. Медичне право України : підручник / за заг. ред. С.Г. Стеценка. – К. : Всеукр. асоц. видавців «Правова єдність», 2008. – 507 с.
3. Галай В.О. Проблеми застосування адміністративної відповідальності медичних працівників за порушення прав пацієнтів / В.О. Галай // Підприємництво, господарство, право : науково-практичний господарсько-правовий журнал. – 2011. – № 6. – С. 7–9.
4. Відповідальність медичних працівників : Лист Департаменту конституційного, адміністративного та соціального законодавства управління соціального, трудового та гуманітарного законодавства Міністерства юстиції України від 20.06.2011 р. [Електронний режим]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0040323-11>.
5. Саєнко С.І. Запровадження адміністративної відповідальності юридичних осіб за порушення порядку розроблення та проведення клінічних досліджень наркотичних засобів та психотропних речовин / С.І. Саєнко // Вісник Луганського держ. ун-ту внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – 2007. – № 4. – С. 182–190.
6. Гринка Г.В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері незаконного виробництва, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах / Г.В. Гринка // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2011. – № 24. – С. 163–170.
7. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від від 05.04.2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
8. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник. – 2-ге видання. – К.: Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2010. – 520 с.